

Amna Brdarević-Čeljo¹

KONTRASTIVNA ANALIZA PITANJA S VIŠE UPITNIH RIJEČI U ENGLESKOM I BOSANSKOM/HRVATSKOM/SRPSKOM JEZIKU

Sažetak

Struktura pitanja s više upitnih riječi se znatno razlikuje u engleskom i bosanskom/hrvatskom/srpskom jeziku (u nastavku b/h/s jeziku) u pogledu broja upitnih sintagmi na početku rečenice, kao i po tome da li je poredak tih upitnih sintagmi strogo utvrđen tzv. uslovom superiornosti ili je on pak proizvoljan.

Glavna tema ovog rada jeste uporedna sintaksička analiza pitanja s više upitnih riječi u dva spomenuta jezika u teorijskom okviru Minimalističkog programa generativne gramatike. Pri tome se prvobitno postulira da se ova pitanja u oba jezika analiziraju kao projekcije „CP“, što je u suprotnosti s analizom Boškovića (1997, 1998) po kojoj se jedna podvrsta pitanja s više upitnih riječi u b/h/s jeziku, tj. pitanja u kojima konstituent C nije vidljivo realiziran, mogu analizirati kao sintagme „AgrsP“.

U analizi pitanja s više upitnih riječi u engleskom jeziku polazi se od pretpostavke da će gramatička svojstva konstituenta C (na samom početku pitanja) biti zadovoljena ako se samo jedna upitna riječ nađe u njegovom okruženju, dok preostale upitne sintagme ne moraju ići na početak rečenice. U analizi višestrukih pitanja u b/h/s jeziku polazi se od pretpostavke da upitne sintagme posjeduju apstraktno gramatičko obilježje fokusa [uFoc], osim značenjskog tj. semantičkog upitnog obilježja [iWh], koje je razlog njihovog pomjeranja u domen sintagme Fokus (FP), koja se nalazi između sintagmi CP i TP. Osim ovog pomjeranja, jedna upitna sintagma se nužno pomjera i u poziciju „Spec-CP“.

Ključne riječi: pitanja s više upitnih riječi, wh-sintagme, wh-pomjeranje, fokus pomjeranja, Uslov superiornosti, [WH] i [Foc] obilježje

---

¹ Viši asistent, Filozofski fakultet Univerziteta u Zenici, bcamna@yahoo.co.uk
Rad autorice je dostavljen 8. 6. 2012. godine, a prihvaćen za objavljivanje 15. 11 .2012. godine.

1. Uvod

Jezici se znatno razlikuju po tome koliko se *wh*-sintagmi² podvrgava vidljivom pomjeranju u pitanjima s više *wh*-riječi (*multiple wh-questions*), pa se tako u engleskom jeziku uvijek vidljivo pomjera samo jedna *wh*-sintagma, dok se u slavenskim jezicima, samim tim i u b/h/s jeziku, sve *wh*-sintagme podvrgavaju vidljivom pomjeranju. Jedan od uslova koji mora biti ispunjen da bi pitanje s više *wh*-riječi u engleskom jeziku bilo gramatično jeste *uslov superiornosti* (*Superiority condition*), koji bi se pojednostavljeno mogao definisati kao pravilan poredak *wh*-sintagmi. Tako u engleskom jeziku *wh*-riječ koja vrši funkciju subjekta mora prethoditi *wh*-riječi koja vrši funkciju objekta i obrnut redoslijed ovih *wh*-riječi nije moguć. U našoj preliminarnoj analizi pitanja s više upitnih riječi u engleskom jeziku uvidjeli smo da uslov superiornosti (čija je precizna formulacija navedena na str. 3) neće biti ispunjen, ukoliko se polazi od *hipoteze o subjektu unutar VP* (*VP-internal Subject Hypothesis*), pa se postulira da se i subjekatska *wh*-riječ, kao i objekatska *wh*-riječ, generiraju unutar VP. Stoga u našoj konačnoj analizi ovih *wh*-pitanja u engleskom jeziku uslov superiornosti podvodimo pod opći minimalistički princip ekonomičnosti i predlažemo odgovarajuću definiciju uslova blizine dva rečenična konstituenta.

U analizi pitanja s više *wh*-riječi u b/h/s jeziku prvenstveno pokušavamo dati odgovor na pitanje šta motiviše pomjeranje svih *wh*-sintagmi, kada se pomjeranjem samo sintagme koja je najbliža komplementizatoru C može izvršiti provjera [*uWH*] obilježja C.³

² U skladu s općeprihvaćenom terminološkom odrednicom upitnih sintagmi ili pak upitnih riječi u generativnoj gramatici, umjesto ovog termina ću koristiti naziv *wh*-sintagme ili *wh*-riječi u oba jezika. Iako je ovaj naziv nadasve opravdan u engleskom jeziku, stoga što sve upitne riječi (*what*, *who*, *when* itd.) sa izuzetkom *how* počinju konsonantima *wh* u pisanom jeziku, postavlja se pitanje je li on posve odgovarajući ili je možda potpuno neprihvatljiv u okvirima bosanistike/kroatistike/serbistike. Odlučili smo se za izraz *wh*-sintagme u oba jezika uslijed potrebe za usklađenošću terminologije u jezicima koje kontrastivno analiziramo, kao i zbog toga što je ovaj ustaljeni naziv zastupljen u brojnim analizama jezičkih fenomena utemeljenim na principima generativne gramatike, neovisno o tome koji se jezik obrađuje. U skladu s tim, u cijelom radu koristimo izraz *wh*-pomjeranje, pod kojim se misli na pomjeranje upitnih, tj. *wh*-riječi u oba jezika.

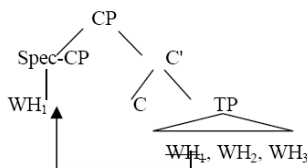
³ U radu se polazi od osnovne pretpostavke da se rečenična struktura prikazuje u hijerarhijskom ustrojstvu osnovnih projekcija, tj. komplementizatorske sintagme CP, flektivne sintagme IP i glagolske sintagme VP, tačnije [_{CP}... [_{IP}... [_{VP}...]]].

Pri tome svoju analizu temeljimo na pretpostavci Horwatha (1986), koju zatim preuzimaju i Bošković (1997, 1998) i Stjepanović (1999, 2003), da su *wh*-sintagme u slavenskim jezicima, pa tako i u b/h/s, inherentno fokusirane i posjeduju fokus obilježje. S druge strane, drugi problem koji se javlja u analizi pitanja s više *wh*-riječi u b/h/s jeziku jeste slobodan poredak *wh*-sintagmi kojim se vidno krši uslov superiornosti. Pri tome analiziramo dva oprečna mišljenja autorâ Rudin (1988), koja smatra da se efekat superiornosti nikada ne ispoljava u b/h/s jeziku, i Boškovića (1997, 1998), koji pak smatra da se on ipak ispoljava u tačno određenim kontekstima u ovom jeziku. U jednom zasebnom potpoglavlju ćemo se kritički osvrnuti na Boškovićev prijedlog AgrsP-analize nezavisnih pitanja s *wh*-riječima u kojima komplementizator C nije vidljivo analiziran, koji je značajno utjecao na analizu pitanja s više *wh*-riječi u b/h/s jeziku.

2. Pitanja s više *wh*-riječi u engleskom jeziku

Razmotrimo strukturu pitanja s više *wh*-riječi u engleskom jeziku:⁴

- (1) a. Who is saying what? d. *What who is saying?
 b. *What is who saying? e. *Pitanja s više wh-riječi u engleskom jeziku*
 c. *Who what is saying?

Prethodni primjeri jasno upućuju na to da je u engleskom jeziku moguće izvršiti samo jedno *wh*-pomjeranje i pomjeriti jednu,

Ipak, zbog kompleksnosti rečenične strukture u b/h/s jeziku, u procesu razmatranja drugih pristupa analizi pitanja s više *wh*-riječi povremeno upotrebljavamo i podijeljenu IP-projkciju, koju je predložio Pollock (*Pollock, 1989*). Naime, po Pollocku se projekcija IP (INFL) dijeli na dvije odvojene projekcije, tj. TP (*Tense Phrase*), koja izražava glagolsko vrijeme, i AgrP (*Agreement Phrase*), koja izražava slaganje glagola sa subjektom. Chomsky (1993) kasnije dijeli i samu projekciju AgrP na dvije odvojene projekcije, i to AgrsP, koja izražava slaganje glagola sa subjektom, i AgroP, u kojoj se izražava slaganje glagola s objektom. Dakle, potpuna rečenična struktura bi izgledala kao što je to predstavljeno u (i):

(i) [CP... [AgrsP... [TP... [AgroP... [AuxP... [VP...]]]]]].

⁴ Primjeri označeni zvjezdicom (*) se smatraju potpuno negramatičnim.

tačno određenu, *wh*-riječ na početak klauze, dok druga *wh*-riječ uvijek ostaje na mjestu u kome je izvorno generirana, tj. *in-situ*, što možemo vidjeti iz šematskog prikaza pitanja s više *wh*-riječi u engleskom jeziku datom u (1e). Iz navedenih primjera možemo vidjeti da ukoliko ovakvo pitanje sadrži subjekatsku *wh*-riječ *who* i objekatsku *wh*-riječ *what*, *who* će se podvrgnuti pomjeranju prije *what* u svim navedenim primjerima. Zajedničko pomjeranje *who* i *what* u poziciju spec-CP nije moguće u ovom jeziku, pa se *who* u svim primjerima pomjera, a *what* ostaje *in-situ*.

Negramatičnost prethodnih primjera u engleskom jeziku nastaje kao rezultat kršenja *uslova superiornosti* koji je naveden u (2) (preuzeto iz Bošković, 1997a).

(2) a. Nijedno pravilo ne može uključivati X, Y u strukturi.... X... [... Z... WYV...] u kojoj se pravilo primjenjuje i na Z i na Y, a Z je superiorniji od Y.

b. Kategorija A je superiornija od kategorije B ako svaka glavna kategorija koja dominira A dominira i B, ali ne i obratno.

Ako su Z i Y kategorije iste vrste na koje je moguće primijeniti isto pravilo, onda će se to pravilo primijeniti na Z, a ne na Y, zato što je Z superiornije od Y. Tako npr. X ne može privući Y u strukturi prikazanoj u (2a), zato što je Z superiornije od Y (pri tome je bitno da su Z i Y iste kategorije). Pretpostavimo da je u primjeru (1a) X komplementizator C, Z *who*, a Y *what*. Budući da su Z (*who*) i Y (*what*) kategorije iste vrste, tj. *wh*-elementi, onda će C koje ima [*uWH*]⁵ obilježje privući ili jednu ili drugu kategoriju.

⁵ U generativnoj gramatici se pravi distinkcija između *apstraktnih*, tj. *gramatičkih* obilježja (*uninterpretable features*) i *značenjskih*, tj. *semantičkih* obilježja (*interpretable features*). Apstraktna, tj. gramatička obilježja su ona obilježja koja nemaju utjecaja na semantičku interpretaciju elementa, ali koja su nužan faktor u procesu određivanja gramatičnosti rečenice, dok, nasuprot njima, značenjska, tj. semantička obilježja imaju značajan utjecaj na semantičku interpretaciju elementa. U procesu derivacije rečenice primjenjuju se sintaksičke operacije kojima se vrši provjera apstraktnih, tj. gramatičkih obilježja. Ova obilježja moraju biti provjerena prije *tačke račvanja*, tj. *spell-outa*, i ne smiju biti prisutna na LF nivou, jer bi na taj način prouzrokovala krahiranje derivacije. S druge strane, značenjska, tj. semantička obilježja opstaju sve do LF nivoa i njihovo prisustvo na LF nivou omogućava odgovarajuću semantičku interpretaciju rečenice. Za označavanje apstraktnog, tj. gramatičkog obilježja se upotrebljava malo slovo *u* u kurzivu ispred naziva obilježja, dok se za označavanje značenjskog, tj. semantičkog obilježja obilježja upotrebljava malo slovo *i*.

Pošto je Z, tj. *who*, superiornije od Y, tj. *what*, C privlači *who*. *Who* je superiornije od *what*, jer glavna kategorija, tj. TP, koja dominira nad *who*, dominira i nad *what*, dok glavna kategorija koja dominira nad *what*, tj. VP, ne dominira nad *who*. Shodno tome, (1b) je negramatično. Krajnja struktura (1a) data je u (3a), a negramatična struktura (1b) data je u (3b).

- (3) a. $[_{CP} \text{who}_{[L_{WH}]} C_{[+WH, EPP]} [_{TP} \text{who}_{[L_{WH}]} \text{is} [_{VP} \text{saying what}_{[L_{WH}]}]]]$
 b. $*[_{CP} \text{what}_{[L_{WH}]} C_{[+WH, EPP]} [_{TP} \text{who}_{[L_{WH}]} \text{is} [_{VP} \text{saying what}_{[L_{WH}]}]]]$
-

Međutim, u novijem pristupu *uslov superiornosti* se podvodi pod *opći princip ekonomičnosti* i uslove koji se na osnovu njega izvode (*uslov minimalne veze*, *Minimal Link Condition*). Po *uslovu minimalne veze* (Chomsky, 1995) K privlači element α samo ako nema elementa β , koji je bliži K od α , tako da K privlači β , tj. ako je u strukturi $[K... [\alpha... [\beta...]]]$ $K = C$, $\alpha = who$ i $\beta = what$, C će privući *who*, budući da element *what* nije bliži C od *who*. S druge strane, C ne može privući *what*, jer se između njih nalazi *who*, koje je bliže poziciji C.

Da bi dati uslovi bili u potpunosti u skladu s MP, pojam „blizine“ jednog elementa drugom se definiše u okvirima dva osnovna odnosa u minimalizmu, tj. *sadržavanje* i *konstituentna nadređenost* (*c-nadređenost*, *c-command*).⁶ Tako Radford (2004:141) daje definiciju „blizine“ navedenu u (4) (kategorijalne oznake smo prilagodili našem dosadašnjem načinu obilježavanja C, *who* i *what*, tj. K, α i β).

(4) K je bliže α nego β , ako je K c-nadređeno i α i β , a maksimalna projekcija koja sadrži β ne sadrži α .

Dakle, C je c-nadređeno *who* i *what*, jer su oni sadržani unutar TP koja je sestra od C, a VP koja sadrži *what* ne sadrži *who*, pa je stoga C bliže *who*, nego *what*. Kao što možemo vidjeti iz strukture navedenih primjera, svi do sada navedeni uslovi bit će zadovoljeni samo ako se polazi od pretpostavke da se subjekat izvorno generira u spec-TP. Međutim, ukoliko se prihvati općeprihvaćena hipoteza o subjektu unutar VP (*VP-internal Subject*

⁶ U radu prihvatamo pojednostavljenu definiciju *c-nadređenosti* koja je navedena u Radford (2009:59), a po kojoj je konstituent X c-nadređen svojoj „sestri“ Y i bilo kojem konstituentu Z koga Y sadrži.

Hypothesis), po kojoj se rečenični subjekat u svim jezicima izvorno generira u poziciji specifikatora sintagme VP⁷ (Haegeman, 1994; Radford, 2009), a zatim se pomjera u kanoničku poziciju subjekta, tj. poziciju specifikatora TP, postavlja se pitanje kako definirati pojam *blizine* i *superiornosti* kada se sada obje *wh*-sintagme generiraju unutar iste projekcije, tj. VP. U tom slučaju i *who* i *what* su generirani unutar sintagme VP i na istoj su razdaljini od C, pa se postavlja pitanje kako u tom slučaju objasniti da je *who* bliže C od *what*. Prva pretpostavka bi bila da, iako se subjekat generira izvorno u spec-VP, on je u trenutku kada se C uvrštava u strukturu već u poziciji spec-TP, u koju je dospio procesom A-pomjeranja potaknutog [EPP] obilježjem T. Iako bi ovo bilo moguće rješenje za *wh*-pitanja s više *wh*-riječi u kojima jedna *wh*-sintagma vrši funkciju subjekta, spomenuta nedoumica se javlja i u pitanjima s više *wh*-riječi koja sadrže, naprimjer, *wh*-sintagmu u funkciji direktnog i indirektnog objekta, kao u primjeru (5).

(5) a. *What did he give to whom?* b. **To whom did he give what?*

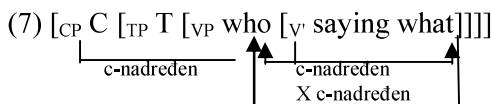
Po definiciji blizine navedenoj u (4) ne možemo tvrditi da je komplementizator C (K) bliži *what* (α) od *to whom* (β), stoga što, iako je C c-nadređeno i *what* i *to whom*, drugi zahtjev po kome maksimalna projekcija koja sadrži *to whom* ne sadrži *what* nije zadovoljen, jer su obje *wh*-sintagme unutar iste maksimalne projekcije, tačnije VP. Stoga ćemo u našoj daljnoj analizi ponuditi novu definiciju pojma blizine koja je najvećim dijelom utemeljena na definiciji koju daju Pesetsky i Torrego (2001).

(6) Uslov blizine dva elementa: α je bliže K od β , ako je K c-nadređeno α i α je asimetrično c-nadređeno⁸ β .

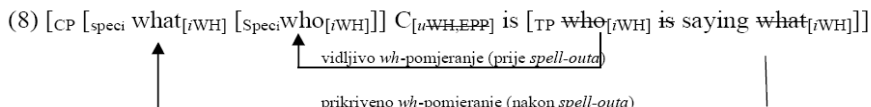
⁷ Pomjeranje subjekta potaknuto je [EPP] obilježjem koje T ima. [EPP] obilježje zahtijeva da T ima specifikator koji može provjeriti njegova obilježja lica i broja, tj. u poziciji specifikatora finitnog T, koje posjeduje obilježja lica i broja, mora biti subjekat s istim obilježjima lica i broja. T se dakle mora projicirati u TP da bi se subjekat mogao pomjeriti iz svoje izvorne pozicije, tj. iz spec-VP, u poziciju spec-TP da provjeri obilježja koja T ima, ali i da ujedno zadovolji *princip proširene projekcije* (*Extended Projection Principle* EPP). Ovaj princip zahtijeva da se finitno T mora projicirati u TP koja sadrži subjekat (Radford, 2009:46).

⁸ U generativnoj gramatici se pravi distinkcija između *simetrične* i *asimetrične konstituentne nadređenosti*. Tako je konstituent X simetrično c-nadređen konstituentu Y ako je X c-nadređeno Y i Y je c-nadređeno X. S druge strane, X je *asimetrično c-nadređen* konstituentu Y, ako je X c-nadređeno Y, a Y nije c-nadređeno X.

U strukturi prikazanoj u (7) C je c-nadređeno *who*, a *who* je c-nadređeno svojoj „sestri“ srednjoj projekciji V' i samim tim i sintagmi *what*, koja je sadržana u V'. S druge strane, *what* nije c-nadređen *who*, jer je *what* c-nadređen samo svojoj sintaksičkoj sestri, tj. glagolu *seeing*. Dakle, između *who* i *what* uspostavljen je odnos asimetrične c-nadređenosti. To nam pokazuje da je u ovom i sličnim primjerima C doista bliže *who* od *what*.

Dakle, utvrdili smo da se u engleskom jeziku uvijek pomjera samo jedna *wh*-sintagma, koja je bliža komplementizatoru C. Međutim, svako obilježje koju određeni element, bilo funkcionalni ili leksički, posjeduje mora biti provjereno u toku derivacije, pa tako i [*i*WH] obilježje *in-situ wh*-sintagme. U skladu s tim, postuliramo i prikriveno pomjeranje drugog *wh*-elementa koji u vidljivoj sintaksi ostaje u poziciji u kojoj je generiran. Pošto je [*i*WH] obilježje bližeg *wh*-elementa *who* provjereno jakim [*u*WH] obilježjem C u skladu s principom *greed* (*pohlepa*), provjera [*i*WH] obilježja *in-situ* elementa *what* se odlaže i primjenjuje se nakon *spell-out*⁹ u skladu s principom *odloži* (*procrastinate*). Ovo prikriveno pomjeranje neće imati odraza na površinsku strukturu rečenice. U (8) je navedena struktura (1a) nakon *spell-out*.

3. Pitanja s više *wh*-riječi u b/h/s jeziku

Nasuprot engleskom, b/h/s jezik spada u jezike u kojima sve *wh*-sintagme vrše vidljivo pomjeranje, tj. *višestruko wh*-pomjeranje (*multiple wh-fronting*) i nijedna sintagma ne može ostati *in-situ*

⁹ Gramatički model u minimalizmu se sastoji od dva vanjska nivoa, tj. LF (logičke forme) i PF (fonetske forme), i leksikona. Nakon što se primijene višestruki procesi *stapanja* (*merge*) i *pomjeranja* (*move*) na elemente uzete iz leksikona, derivacija dolazi do tačke razdvajanja, tj. *spell-out*, gdje se primjenjuje operacija razdvajanja informacija *spell-out*, kojom se odvajaju informacije relevantne za PF od informacija relevantnih za LF. U radu ćemo zadržati engleski naziv *spell-out*, zbog toga što ne postoji prijevod ove riječi u b/h/s jeziku koji u potpunosti odgovara ovom engleskom terminu. Dva moguća prijevoda bila bi *grananje* ili pak *račvanje*.

ukoliko želimo da rečenica bude interpretirana kao *ne-eho*, tj. inicijalno pitanje.¹⁰

- (10) a. *Ko šta govori?*   b. *Šta ko govori?*

Da bi se došlo do precizne konačne strukture ovih pitanja u b/h/s jeziku potrebno ih je uporediti s drugim jezicima koji dozvoljavaju višestruko *wh*-pomjeranje (MF jezici, tj. *multiple fronting languages*), što čini i autorica Rudin (1988a, 1988b). Iako se pitanja s više *wh*-riječi doimaju sličnim u svojoj površinskoj strukturi u svim MF jezicima, ona imaju potpuno različitu strukturu, što se može vidjeti iz primjera navedenih u (11). Prva razlika uočena u analizi ovih pitanja u bugarskom i b/h/s jeziku vezuje se uz superiornosti. Dok pitanja s više *wh*-riječi u b/h/s jeziku ne poštuju *uslov superiornosti* pa je moguć različit poredak pomjerenih *wh*-sintagmi, tako slobodan poredak *wh*-sintagmi nije dozvoljen u bugarskom, u kome se efekat superiornosti nužno ispoljava (11a,b). Nadalje, položaj klitika je različit u pitanjima s više *wh*-riječi u ova dva jezika, pa u b/h/s jeziku klitika uvijek slijedi nakon prve *wh*-riječi, kao u (11c), dok je u bugarskom jeziku klitika uvijek smještena nakon svih *wh*-riječi, tj. nakon *wh*-skupine, kao u (11d). Treća bitna razlika tiče se mogućnosti dugog *wh*-pomjeranja obje *wh*-sintagme. Rudin (1988a) tvrdi da se u b/h/s jeziku iz zavisne klauze pomjera jedna *wh*-riječ, dok se druge ne pomjeraju i ostaju unutar zavisne klauze u kojoj su prvobitno generirane, kao u (11e). Nasuprot tome, u bugarskom jeziku sve *wh*-riječi moraju biti pomjerene iz zavisne na početak glavne klauze, kao u (11f).

- (11) a. *Ko koga vidi? / Koga ko vidi?*
 b. *Koj kogo vižda? / *Kogo koj vižda?*¹¹
 c. *Ko je koga vidio? / *Ko koga je vidio?*
 d. *Koj kogo e vidjal? / *Koj e kogo vidjal?*
 e. *Ko želite da vam šta kupi? / *Ko šta želite da vam kupi?*¹²

¹⁰ Iako Rudin (1988b:7) na osnovu djelimično degradiranog primjera (i) pokazuje da je u b/h/s jeziku ipak moguće jedan *wh*-izraz ostaviti *in-situ* u površinskoj strukturi, smatramo da je interpretacija ove rečenice kao *eho*-pitanja primjerenija u ovom slučaju. Stoga postuliramo da se u b/h/s jeziku sve *wh*-riječi pomjeraju prije *spell-outa* u neku operatorsku poziciju i u nastavku ćemo pokušati odrediti koju.

(i) (?#) *Ko je video koga?*

¹¹ Svi primjeri iz bugarskog jezika upotrijebljeni u ovom radu preuzeti su iz Rudin (1988a).

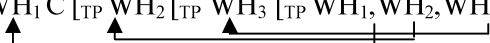
¹² Rudin (1988a:454) drugi primjer u (11e) označava kao negramatičan, premda po našem mišljenju on to nije. Za nas, kao i za izvorne govornike koje smo konsultovali, ovaj primjer je potpuno gramatičan i nije ni u kojoj mjeri degradiran.

f. *Koj kûde misliš će e otišâl? / *Koj misliš će e otišâl kûde?*

U konačnici Rudin (1988a, 1988b) postulira da u jezicima kao što je bugarski sve *wh*-sintagme tvore „neodvojivi“ konstituent i pozicionirane su u spec-CP, gdje dospijevaju procesom vidljivog pomjeranja, dok se u jezicima kao što je b/h/s također sve *wh*-sintagme vidljivo pomjeraju, ali se samo jedna pomjera u poziciju spec-CP, a preostale se pridružuju IP-projekciji (*TP-projekciji*) procesom adjunkcije. Predložena struktura višestrukog *wh*-pitanja u b/h/s jeziku prikazana je u (12).

(12) Pitanja s više *wh*-riječi u b/h/s jeziku¹³

$$[{}_{CP} WH_1 C [{}_{TP} WH_2 [{}_{TP} WH_3 [{}_{TP} WH_1, WH_2, WH_3]]]]$$

Sličan pristup ima i Richards (1997). Naime, ovaj autor dijeli jezike u kojima se vrši višestruko *wh*-pomjeranje na jezike s CP-apsorpcijom (*CP-absorption languages*) i jezike s IP-apsorpcijom (*IP-absorption languages*). U jezicima s CP-apsorpcijom prva *wh*-sintagma se pomjera u CP-pridruženu poziciju, a druga u poziciju specifikatora niže CP, kao u (13a). Primjer takvog jezika je bugarski. S druge strane, u jezicima s IP-apsorpcijom prva *wh*-sintagma se pomjera u IP-pridruženu poziciju, a druga u poziciju spec-IP, kao u (13b). Primjer takvog jezika jeste b/h/s jezik.

(13) a. $[{}_{CP} WH_1 [{}_{CP} WH_2 [C' [{}_{IP}]]]]$ b. $[{}_{CP} [{}_{IP} WH_1 [{}_{IP} WH_2 [I']]]]$

Premda u (13b) na nivou CP nije prisutna *wh*-sintagma, Richards (1997) postulira da se i u b/h/s jeziku vrši obavezno pomjeranje jedne *wh*-sintagme u spec-CP (za razliku od mađarskog jezika koji spada u istu grupu kao i b/h/s jezik).

Ono što ostaje nejasno iz prethodnih analiza i na što je Bošković (1998, 2000, 2002) pokušao dati zadovoljavajući odgovor jeste šta je to što motiviše pomjeranje svih *wh*-sintagmi kada se pomjeranjem samo jedne *wh*-sintagme može izvršiti provjera [*uWH*] obilježja komplementizatora C. Dakle, svako sljedeće pomjeranje bilo bi neekonomično i nemotivisano. Nadalje, Rudin ne daje jasan odgovor na to zašto se efekat superiornosti ne

¹³ Vidjet ćemo u nastavku da b/h/s jezik ne podliježe efektu superiornosti, pa je navedeni poredak u šemi samo jedan od mogućih. Isto tako je moguće da se WH₂, npr. objekatska *wh*-riječ, pomjera u spec-CP, a WH₁, tj. subjekatska *wh*-riječ u IP-pridruženu poziciju.

ispoljava u b/h/s jeziku, a ispoljava u bugarskom jeziku. S druge strane, Richards to objašnjava time da u jezicima s IP-apsorpcijom, kao što je b/h/s, *wh*-sintagme vrše A-pomjeranje, koje nije podložno efektu superiornosti, dok u jezicima s CP-apsorpcijom, kao što je bugarski, *wh*-sintagme vrše A'-pomjeranje, koje se, kao i u engleskom jeziku, mora povinovati uslovu superiornosti. Iako je ovo pojašnjenje sasvim uvjerljiv odgovor na našu drugu nedoumicu, prvo pitanje ipak ostaje neodgovoreno.

Bošković (2002) pokušava dati odgovarajući odgovor na ova pitanja i ponuditi sveobuhvatnu analizu pitanja s više *wh*-riječi u slavenskim jezicima. Osnova ove analize jeste tvrdnja koja potiče još od Horvatha (1986), a to je da su *wh*-sintagme u jezicima kao što su b/h/s i bugarski inherentno fokusirane, tj. posjeduju obilježje kontrastivnog fokusa [Foc], koje je osnovni pokretač za pomjeranje svih *wh*-sintagmi. *Wh*-sintagme vrše fokus pomjeranja u domen fokus licencora (upravne riječi s [Foc] obilježjem) da izvrše provjeru ovog obilježja. Bošković (2002) tvrdi da se čak i eho *wh*-sintagme u b/h/s jeziku uvijek moraju podvrgnuti fokus pomjeranju, te da *wh*-sintagma ne može ostati in-situ čak ni u eho-pitanjima. Nadalje, Bošković (1997, 2000, 2002a,b) povezuje efekat superiornosti s *wh*-pomjeranjem, pa postulira da se u pitanjima u kojima se efekat superiornosti ispoljava vrši *wh*-pomjeranje, dok se u pitanjima u kojima se efekat superiornosti ne ispoljava vrši samo fokus pomjeranje *wh*-sintagmi. Pri tome Bošković tvrdi, nasuprot Rudin, da samo u nezavisnim pitanjima s nevidljivim komplementizatorom C u b/h/s jeziku poredak *wh*-sintagmi nije uslovljen superiornošću, dok se u ostalim kontekstima, kao što su nezavisna pitanja s vidljivo realiziranim C, zavisna pitanja s više *wh*-riječi i dr., efekat superiornosti nužno ispoljava na isti način kao i u bugarskom jeziku. Dakle, u pitanjima s nevidljivim komplementizatorom C se vrši samo fokus pomjeranje *wh*-sintagmi, dok se u preostalim kontekstima vrši pomjeranje jedne *wh*-sintagme, što uslovljava superiornost, a fokus pomjeranje preostalih *wh*-sintagmi. Međutim, još jedna veoma bitna stavka na kojoj se temelji cjelokupna analiza jeste potpuno drugačiji pristup analizi komplementizatora C i njegovih obilježja. Naime, Bošković (2002) tvrdi da se sve spomenute razlike između b/h/s i bugarskog jezika temelje na činjenici da pitanja s *wh*-riječima u ovim jezicima imaju suštinski različit komplementizator. U bugarskom jeziku C je glagolski afiks i mora biti uvršten u strukturu prije *spell-outa*. Nasuprot tome, u b/h/s jeziku C nije

glagolski afiks i nema nikakvog fonološkog sadržaja, pa Bošković (2000) postulira da on može biti uvršten u strukturu na LF-nivou, premda ima jako [WH] obilježje. Budući da se C u bugarskom jeziku uvijek uvrštava u strukturu prije *spell-outa*, jedna *wh*-sintagma se obavezno pomjera u spec-CP da izvrši provjeru jakog [WH] obilježja C, tj. vrši *wh*-pomjeranje i efekat superiornosti se ispoljava. Pošto u bugarskom jeziku samo upravna riječ C može izvršiti licenciranje [Foc] obilježja *wh*-sintagmi, i sve ostale *wh*-sintagme se pomjeraju u spec-CP u vidljivoj sintaksi (Bošković 2000). S druge strane, u b/h/s jeziku C je fonološki prazno i može biti uvršteno u strukturu na LF-nivou kako bi izvršilo provjeru svoga [WH] obilježja. Pošto se C uvrštava nakon *spell-outa*, projekcija CP neće biti realizirana u vidljivoj sintaksi, pa se nezavisna pitanja s više *wh*-riječi u kojima komplementizator C nije vidljivo realiziran mogu projicirati samo u AgrsP.¹⁴ Iako se C uvrštava u strukturu na LF nivou u b/h/s jeziku, to naravno ne znači da *wh*-sintagma može ostati *in-situ* u vidljivoj sintaksi i vršiti „pokriveno“ pomjeranje nakon *spell-outa*, kao što je to slučaj s pravim *wh-in-situ* jezicima. *Wh*-sintagme se ipak moraju pomjeriti u vidljivoj sintaksi neovisno o [WH] obilježju komplementizatora C, a ovo pomjeranje je, kako smo već istakli, potaknuto potrebom ovih *wh*-sintagmi da se pomjere u domen fokus licencora i izvrše provjeru [Foc] obilježja. Bošković (1997) smatra da u b/h/s jeziku moraju postojati dvije „fokus“ pozicije, jedna iznad TP-priloga, a druga ispod TP-priloga. Tako sintagma AgrP predstavlja domen u kome se može izvršiti „licenciranje“ fokus obilježja. Budući da se u okvirima podijeljene IP, i AgrP dijeli na AgrsP i AgroP, jedna fokus pozicija se nalazi iznad TP-priloga u hijerarhijskom ustrojstvu rečenice, tj. u poziciji Agrs, a druga fokus pozicija ispod TP-priloga, tj. u poziciji Agro. Bošković (2002:3) navodi sljedeće primjere (14) kao dokaz za navedene tvrdnje.

(14)	a. Ko koga voli?	e. (?) Ima ko šta da ti proda.
	b. Koga ko voli?	f. *Ima šta ko da ti proda.
	c. ?Ko koga kažeš da je istukao?	g. Ko li koga voli?
	d. *Koga ko kažeš da je istukao?	h. *Koga li ko voli?

¹⁴ Boškovićeva analiza tiče se samo nezavisnih pitanja s upitnom riječju s nevidljivim komplementizatorom C, dok se zavisna pitanja, pitanja koja uključuju dugo pomjeranje, kao i nezavisna pitanja s vidljivo realiziranim komplementizatorom *li*, analiziraju kao CP sintagme. Razlozi za to bit će pojašnjeni naknadno.

Budući da se u (14a,b) C uvrštava u strukturu na LF nivou (što je po Boškoviću moguće jer se C uvrštava u korijen stabla), *wh*-sintagme ne vrše vidljivo *wh*-pomjerenje, već vrše fokus pomjerenje, pa se samim tim efekat superiornosti ne ispoljava. S druge strane, pošto se u (4c,d,e,f,g,h) C uvrštava prije *spell-outa* i samim tim potiče *wh*-pomjerenje jedne *wh*-sintagme, efekat superiornosti se ispoljava u svim ovim pitanjima, što možemo vidjeti iz negramatičnih primjera (14d,f,h).

Razmatranjem datih primjera uvidjeli smo da se naša procjena stepena gramatičnosti navedenih negramatičnih primjera uveliko razlikuje od navedene. Stoga smo izvršili kraće istraživanje u kome smo anketirali 23 izvorna govornika b/h/s jezika. Prvi dio ankete je osim Boškovićevih negramatičnih primjera (14d,f,h) sadržavao i primjere (15a,b,c,d,e,f), koji bi, prema Boškoviću, trebali biti negramatični zato što se C uvrštava prije *spell-outa* i nužno potiče *wh*-pomjerenje. Samim tim, u ovim pitanjima bi se efekat superiornosti obavezno trebao ispoljiti i svi navedeni primjeri bi bili označeni kao negramatični, jer poredak *wh*-sintagmi u njima nije u skladu s uslovom superiornosti.

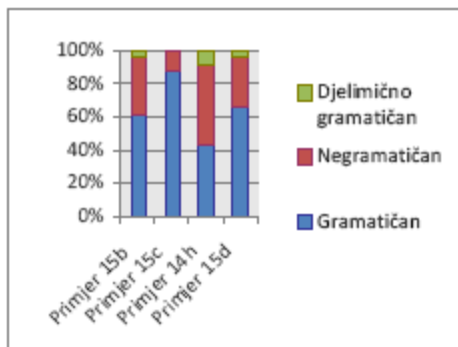
- (15) a. Šta ko misliš da kupuje? d. Šta li ko kupuje?
 b. Oni ne znaju koga je ko istukao. e. Ovu knjigu, kome je ko poklonio?
 c. Lejla i Amar ne znaju šta ko kupuje. f. Tom čovjeku, šta ko daje?

U drugi dio ankete uvrstili smo pitanja (16a,b,c,d) i tražili smo od ispitanika da potvrde ili negiraju mogućnost upotrebe datih rečenica kao eho-pitanja.

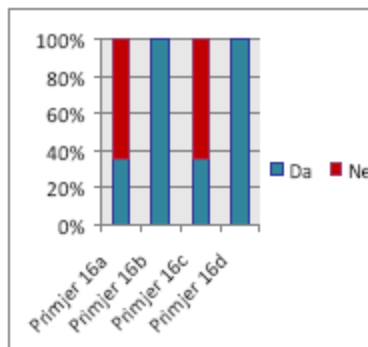
- (16) a. *Ko* kupuje *šta*? c. *Ko* radi *gdje*?
 b. Lejla kupuje *šta*? d. Amar živi *gdje*?

Primjer (15b) 14 informanata (61%) prihvata kao sasvim gramatičan, 8 informanata kao djelimično gramatičan (35%), a samo jedan informant ovaj primjer označava kao sasvim negramatičan (4%). Primjer (15c) čak 20 informanata označilo je kao potpuno gramatičan (87%) i nijedan informant ga ne smatra potpuno negramatičnim. Nadalje, primjer (14h) čak 10 informanata prihvata kao sasvim gramatičan (43%), 11 kao djelimično gramatičan (48%), a samo 2 kao potpuno negramatičan (9%). S druge strane, (15d) čak 15 informanata prihvata kao sasvim gramatičan (65%), a samo jedan informant odbacuje kao sasvim

negramatičan (4%). Preostale primjere veliki broj informanata označava kao djelimično gramatične, a najveći stepen negramatičnosti ispoljava se u pitanjima u kojima se vrši tzv. dugo pomjeranje, tj. u (14d) i (15a). Primjere (16a,c) manje od 40% ispitanika prihvata kao moguće eho-pitanje, dok (16b,d) svi ispitanici prihvataju kao moguća eho-pitanja. Grafički prikaz rezultata ankete za (15b,c), (14h) i (15d), dat je na slici 1, a za (16a,b,c,d) na slici 2.

Slika 1.

Slika 2.

Dakle, rezultati ove ankete pokazuju da jedan veoma značajan broj izvornih govornika označava rečenice koje su po Boškovićevom jezičkom osjećanju negramatične kao sasvim gramatične, kao i mi sami. Samim tim, za ovu grupu izvornih govornika prethodno izložena analiza je potpuno neprihvatljiva. Za njih se efekat superiornosti ne ispoljava u pitanjima s više *wh*-riječi u b/h/s jeziku ni u kom kontekstu.¹⁵ Najbolji pokazatelj bi bio primjer (15d), u kome je *C li* vidljivo realizirano (dakle ni na koji način se ne može uvrstiti na LF nivou), a efekat superiornosti se ipak ne ispoljava za oko 70% ispitanika. Nadalje, rezultati drugog dijela ankete pokazuju da *wh*-sintagma ipak može ostati *in-situ* u eho-pitanju, nasuprot onome što Bošković tvrdi, posebno u pitanjima s jednom *wh*-riječju, tj. u (16b,d), koja svi ispitanici prihvataju kao moguća *eho*-pitanja. Ono što je iznenađujuće u ovim

¹⁵ Jedini izuzetak bi mogla biti pitanja u kojima se vrši *dugo wh*-pomjeranje svih *wh*-sintagmi iz zavisne klauze na početak glavne klauze, tj. u (14d) i (15a). Ova pitanja su i za ovu grupu govornika bila neznatno degradirana. Ukoliko se prisjetimo analize autorice Rudin, vidjet ćemo da ona smatra da se u b/h/s jeziku uopšte ne mogu pomjeriti sve *wh*-sintagme iz zavisne u glavnu klauzu (vidjeti napomenu 12). Dakle, za ovu autoricu bi i primjer (14c) bio negramatičan, dok je za Boškovića blago degradiran.

rezultatima jeste da jedan dio izvornih govornika ne prihvata kao moguća eho-pitanja pitanja s više *wh*-riječi u kojima je jedna *wh*-sintagma *in-situ*, tj. (16a,c), a prihvata (16b,d). Dakle, za ovu grupu ispitanika *wh*-sintagma može ostati *in-situ* i ne mora se nužno pomjeriti, ali samo u eho pitanjima s jednom *wh*-riječju. Ipak, smatram da rezultati drugog dijela ankete zasigurno idu u prilog našoj pretpostavci da *wh*-sintagme u b/h/s jeziku mogu ostati *in-situ*, ali da se, u tom slučaju, ovo pitanje interpretira kao *eho*-pitanje.

Dakle, zbog navedenih odstupanja u ovom radu odbacujemo pretpostavku o tome da se efekat superiornosti ispoljava u svakom pitanju u kome se vrši *wh*-pomjeranje, kao i o tome da se u nezavisnim pitanjima s nevidljivim komplementizatorom C superiornost ne poštuje zato što se vrši samo fokus pomjeranje. Nadalje, ne prihvatamo ni tvrdnju da se ova pitanja mogu projicirati samo u AgrsP, stoga što nam se tvrdnja o mogućnosti LF-uvrštavanja jakog C (koje u našem pristupu ima [*uWH*] obilježje) ne čini prihvatljivom u temeljnom minimalističkom pristupu.

Prijedlog analize pitanja s više *wh*-riječi u b/h/s jeziku

U ovom radu ćemo, u skladu s rezultatima do kojih smo došli u prethodnom poglavlju, sva pitanja s više *wh*-riječi u b/h/s jeziku analizirati kao CP projekcije, bez obzira na to da li je komplementizator C vidljivo realiziran. Pri tome smatramo da i u nezavisnim i zavisnim pitanjima jedna *wh*-sintagma vrši *wh*-pomjeranje u spec-CP, te da se CP uvijek projicira. Komplementizator C posjeduje [*uWH*] obilježje, a *wh*-sintagme [*iWH*] obilježje, kao i u engleskom jeziku. Ujedno prihvatamo i to da su sve ne-eho *wh*-sintagme u b/h/s jeziku inherentno „fokusirane“ i vrše fokus pomjeranje da izvrše provjeru svoga [*uFoc*] obilježja. Dakle, polazimo od pretpostavke da apstraktno, tj. gramatičko [*uFoc*] obilježje *wh*-sintagmi potiče fokus pomjeranje. Također smatramo da se provjera [*Foc*] obilježja vrši u neovisnoj funkcionalnoj projekciji FP, koja se nalazi između CP i TP.¹⁶

---

¹⁶ Smatramo da se ova projekcija u *wh*-pitanjima projicira između CP i TP (ili pak IP projekcije u prethodnoj teoriji, ili pak AgrsP projekcije u okviru Pollock-ove (1989) podijeljene IP), premda se u rečenicama koje sadrže neupitni element s obilježjem kontrastivnog fokusa može projicirati niže u strukturi. FP projekcija se projicira kada rečenica sadrži kontrastivno fokusiran upitni ili neupitni

Upravna riječ ove projekcije, tj. F, posjeduje značenjsko, tj. semantičko [*iFoc*] obilježje i ona vrši funkciju fokus licencora u b/h/s jeziku.

Dakle, *wh*-sintagme ulaze u proces derivacije s [*iWH*] i [*uFoc*] obilježjem. [*uFoc*] obilježje potiče njihovo pomjeranje izvan VP projekcije. Kada se F uvodi u strukturu s odgovarajućim [*iFoc*] obilježjem, sve *wh*-sintagme se pomjeraju u poziciju njegovih specifikatora (pri tome postuliramo da FP posjeduje više specifikatora, *multiple specifiers*) da izvrše provjeru svoga apstraktnog, tj. gramatičkog [*uFoc*] obilježja s [*iFoc*] obilježjem upravne riječi. Nakon što su te provjere izvršene i [*uFoc*] obilježja provjerena i izbrisana, u proces derivacije se uvodi komplementizator C s [*uWH*] obilježjem. Budući da je sada obilježje upravne riječi apstraktna, tj. gramatička vrsta obilježja, samo jedna sintagma će se pomjeriti u poziciju spec-CP da izvrši provjeru tog obilježja, tj. izvršiti će *wh*-pomjeranje. Nakon izvršene provjere [*uWH*] obilježje će biti obrisano. Budući da su sada sve *wh*-sintagme u poziciji spec-FP, one su podjednako udaljene (*equidistant*) (Chomsky 1995)¹⁷ od komplementizatora C. Shodno tome, C može privući bilo koju od ovih *wh*-sintagmi u spec-CP da izvrši provjeru njegovog [*uWH*] obilježja. Zbog toga je poredak *wh*-sintagmi proizvoljan u b/h/s jeziku.

U nastavku ćemo izvršiti analizu primjera (10a,b) u skladu s predloženom analizom. Naime, u (10a) derivirana VP [_{VP} ko_[uFoc, iWH] kupuje šta_[uFoc, iWH]] se stapa s T, koje posjeduje [EPP] obilježje, kao što smo već istakli u napomeni 5. Budući da je u ovoj rečenici *wh*-sintagma ujedno i subjekat rečenice, [EPP] obilježje je privlači u spec-TP da izvrši provjeru padeža i broja upravne riječi T. Glavni glagol *kupuje* se pomjera u T.¹⁸ Tako se *ko* pomjera u spec-TP, a *šta* je na ovom stupnju derivacije još uvijek unutar VP, kao u sljedećoj šemi [_{TP} ko_[uFoc, iWH] T_[EPP] kupuje [_{VP} ko_[uFoc, iWH]

---

element. Još je bitno naglasiti da u ovoj analizi b/h/s rečenica nećemo posegnuti za podijeljenom-IP, tj. strukturom navedenom u napomeni 15, već za čisto minimalističkom strukturom [_{TP} [_{VP}]], zbog toga što sada taj dio strukture nije relevantan za naše razmatranje. Ipak, smatramo da je u svakoj detaljnijoj analizi b/h/s rečenica potrebno posegnuti za više funkcionalnih projekcija u dijelu između VP i CP.

¹⁷ Chomsky (1995) smatra da su elementi α i β , koji se nalaze u pozicijama specifikatora jedne iste projekcije, na istoj udaljenosti od Y, upravne riječi koja traga za odgovarajućim elementom s kojim će provjeriti svoje obilježje.

¹⁸ Više o V-T(-C) pomjeranju glavnog glagola vidjeti u Brdarević-Čeljo (2011).

kupuje štā_[uFoc, iWH]]]. Kada se u strukturu uvodi upravna riječ F s [iFoc] obilježjem, obje *wh*-sintagme se pomjeraju u spec-FP da izvrše provjeru svoga [uFoc] obilježja s pomenutim semantičkim obilježjem F, kao u sljedećoj šemi [FP štā_[uFoc, iWH] [F' ko_[uFoc, iWH] [F' F_[iFoc] [TP ko_[uFoc, iWH] T_[EPP] [VP ko_[uFoc, iWH] kupuje štā_[uFoc, iWH]]]]]].¹⁹ U trenutku kada se C s [uWH] obilježjem uvrštava u strukturu, obje *wh*-sintagme su na istoj udaljenosti od C, jer se nalaze u poziciji višestrukog specifikatora, tj. one su u spec-FP, i bilo koja se može pomjeriti u spec-CP i tako izvršiti provjeru njegovog [uWH] obilježja. Odluku o tome koja će se *wh*-sintagma pomjeriti donosi izvorni govornik. Ukoliko se izvrši pomjeranje *ko* u spec-CP, dobijamo strukturu (10a) prikazanu u (17a), dok se pomjeranjem *šta* u spec-CP dobija struktura primjera (10b) prikazana u (17b).

- (17) a. [CP ko_[iWH] C_[uWH] [FP štā_[uFoc, iWH] [F' ko_[uFoc, iWH] [F' F_[iFoc] [TP ko_[uFoc, iWH] T_[EPP] kupuje
 kupuje [VP ko_[uFoc, iWH] kupuje štā_[uFoc, iWH]]]]]]]]]]
 b. [CP štā_[iWH]²⁰ C_[uWH] [FP štā_[uFoc, iWH] [F' ko_[uFoc, iWH] [F' F_[iFoc] [TP ko_[uFoc, iWH] T_[EPP] kupuje
 [VP ko_[uFoc, iWH] kupuje štā_[uFoc, iWH]]]]]]]]]]]]

Na kraju je još potrebno istaći da se ova pitanja, po našem mišljenju, donekle i semantički razlikuju. Tačnije, ukoliko izvorni govornik odluči da stavi *ko* na početak rečenice, on mu daje veću prominentnost od *šta*, pa bi pitanje (10a) trebalo biti upotrijebljeno u kontekstu u kome su primarni predmet našeg interesovanja vršioci radnje. S druge strane, u (10b) je veća prominentnost data objektima radnje, koji su, shodno tome, primarni predmet interesovanja govornika.

4. Zaključak

U radu vršimo analizu pitanja s više *wh*-riječi u engleskom i b/h/s jeziku. U prvom dijelu rada analiziramo pitanja s više *wh*-riječi u engleskom jeziku kao CP projekcije s upravnom riječju komplementizatorom C. U engleskom jeziku se jedna tačno određena *wh*-sintagma pomjera u spec-CP i vrši provjeru [uWH] obilježja C. Koja sintagma će biti pomjerena jasno je definirano uslovom superiornosti. Nadalje, uočavamo da uslov superiornosti neće imati efekta na konačnu strukturu ukoliko postuliramo da se

¹⁹ U ovom prvom pomjeranju postuliramo da se *ko* pomjera u spec-FP prije *šta*, zato jer je *ko* bliže F od *šta* u trenutku kada je F uvedeno u strukturu.

²⁰ Za [iWH] obilježja *wh*-sintagmi postuliramo da će biti provjerena na LF nivou, kao i u engleskom jeziku.

subjekat generira unutar VP, tačnije u spec-VP. Stoga u ovom radu dajemo alternativnu definiciju blizine.

U drugom dijelu rada vršimo analizu pitanja s više *wh*-riječi u b/h/s jeziku, pri čemu prvobitno razmatramo dosadašnje analize autorâ Rudin (1988a,b) i Richards (1997). Nadalje, razmatramo veoma uvjerljivu analizu pitanja s više *wh*-riječi koju predlaže Bošković, s posebnim osvrtom na predloženu AgrsP-analizu nezavisnih pitanja s nevidljivim komplementizatorom C i izvršeno anketiranje radi ocjene gramatičnosti Boškovićevih primjera. Na osnovu rezultata spomenute ankete postuliramo da se sva *wh*-pitanja u b/h/s jeziku nužno analiziraju kao CP projekcije s komplementizatorom C s [*uWH*] obilježjem, kao i u engleskom jeziku. Nadalje, postuliramo da su *wh*-sintagme inherentno fokusirane i posjeduju apstraktno, tj. gramatičko [*uFoc*] obilježje, osim [*iWH*] obilježja. Provjera [*uFoc*] obilježja vrši se s [*iFoc*] obilježjem funkcionalne upravne riječi F u višestrukim pozicijama spec-FP, zasebne funkcionalne projekcije FP smještene između CP i TP. Budući da su sve *wh*-sintagme u pozicijama spec-FP, one su na istoj udaljenosti od komplementizatora C, pa se stoga svaka od *wh*-sintagmi može pomjeriti u spec-CP da izvrši provjeru [*uWH*] C. Na taj način rečenica može konvergirati.

Smatramo da bi ovakav pristup analizi pitanja s više *wh*-riječi u b/h/s jeziku mogao predstavljati podstrek za neko daljnje istraživanje, a posebno jezičkih fenomena b/h/s jezika unutar teorijskih okvira generativne gramatike.

Literatura

1. Bošković, Ž. (1997) Fronting *wh*-phrases in Serbo-Croatian. In: S. Franks and M. Lindseth eds. *Formal Approaches to Slavic Linguistics: The Indiana Meeting*. Michigan Slavic Publications, Ann Arbor 1995, pp. 86-107.
2. Bošković, Ž. (1998) Wh-movement and *wh*-phrases in Slavic. Position paper presented at the Comparative Slavic Morphosyntax Workshop, Bloomington, Ind.
3. Bošković, Ž. (1999) On multiple feature-checking: Multiple *wh*-fronting and multiple head-movement. In: S. Epstein and N. Hornstein eds. *Working Minimalism*, MIT Press, Cambridge, Mass., pp. 159-187.
4. Bošković, Ž. (2000) Sometimes in SpecCP, sometimes in-situ. In: R. Martin, D. Michaels, and J. Uriagereka eds. *Step by Step: Essays on Minimalism in Honor of Howard Lasnik*, MIT Press, Cambridge, Mass., pp. 53-87.

5. Bošković, Ž. (2002a) On multiple wh-fronting, *Linguistic Inquiry* 33, pp. 351-383.
6. Bošković, Ž. (2002b) On certain differences between Bulgarian and Serbo-Croatian C(P). *Balkanistica* 15, pp. 35-48.
7. Chomsky, N. (1986) *Barriers*. Cambridge, Mass.: MIT Press.
8. Chomsky, N. (1993) A minimalist program for linguistic theory. In: K. Hale and S. J. Keyser eds. *The view from Building 20*, MIT Press, Cambridge, MA, pp. 1-52.
9. Chomsky, N. (1995) *The minimalist program*, Cambridge: MIT Press.
10. Chomsky, N. (2000) Minimalist inquiries. In: R. Martin, D. Michaels, and J. Uriagereka eds. *Step by Step: Essays on Minimalism in Honor of Howard Lasnik*. Cambridge, Mass.: MIT Press, pp. 89-155.
11. Haegeman, L. (1994) *Introduction to Government and Binding Theory*. 2nd edition. Oxford: Blackwell.
12. Horvath, J. (1986) *Focus in the theory of grammar and the syntax of Hungarian*. Dordrecht: Foris.
13. Pesetsky, D. and Torrego, E. (2001) T-to-C Movement: Causes and Consequences. In: M. Kenstowicz ed., *Ken Hale: A Life on Language*. Cambridge: MIT Press.
14. Pollock, J.-Y. (1989) Verb Movement, Universal Grammar and the Structure of IP. *Linguistic Inquiry* 20, pp. 365-424.
15. Radford, A. (2009) *An Introduction to English Sentence Structure*. Cambridge: Cambridge University Press.
16. Richards, N. (1997) *What moves where and when and in which language?* Phd. Thesis. MIT.
17. Rudin, C. (1988a) On multiple questions and multiple wh-fronting. In: *Natural Language and Linguistic Theory* 6, pp. 445-501.
18. Rudin, C. (1988b) Multiple Question in South Slavic, West Slavic and Romanian. In: *Slavic and East European Journal* 32(1), pp. 1-24.
19. Stjepanović, S. (1999) *What do second position cliticization, scrambling, and multiple wh-fronting have in common*. Phd Thesis. University of Connecticut.
20. Stjepanović, S. (2003) Multiple wh-fronting in Serbo-Croatian matrix questions and the matrix sluicing construction. In: C. Boeckx and K. Grohmann ed. *Multiple wh-fronting*. Amsterdam: John Benjamins, pp. 255-285.

CONTRASTIVE ANALYSIS QUESTIONS WITH MORE QUESTIONABLE WORDS IN ENGLISH AND BOSNIAN / CROATIAN / SERBIAN LANGUAGE

Amna Brdarević-Čeljo, M.A.

Abstract

The structure of multiple wh-questions differs significantly in the English and Bosnian/Croatian/Serbian language, firstly, with respect to the number of wh-phrases positioned at the beginning of the sentence and, secondly, with respect to the free vs. strict Superiority-obeying ordering of these wh-phrases.

The gist of this article is the contrastive syntactic analysis of multiple wh-questions in two aforementioned languages in the theoretical framework of Minimalist program in generative grammar. Our main argument is that these questions should be analyzed as CP projections in both languages, contrary to some previous findings, namely Bošković's (1997, 1998) analysis of these questions, in which the author maintains that null-C wh-questions in Bosnian/Croatian/Serbian are analyzed as simple AgrSP projections.

The analysis of multiple wh-questions in English is based on the underlying assumption that only one wh-phrase moves into the vicinity of the complementiser C in order to check its uninterpretable WH feature. The uninterpretable feature of C [uWh] having been checked and deleted, every other movement of wh-phrases is prevented by the principle of economy. On the other hand, the analysis of multiple wh-questions in Bosnian/Croatian/Serbian rests on the assumption that wh-phrases in this language have uninterpretable focus feature [uFoc], besides interpretable interrogative feature [iWh], which triggers their movement into the checking domain of Focus head, i.e. FP, the projection positioned between CP and TP. Apart from focus movement, one wh-phrase obligatorily moves to spec-CP to check the uninterpretable wh-feature of C.

Keywords: a multiple word questions, wh-phrases, wh-movement, the focus shifts, the superiority requirement, [WH] and [Foc] feature

م. آمي بردارويتش - تشلوا

كلية التربية - جامعة زينيتسا

التحليل التقابلي لأسئلة بأكثر من كلمة مستفهمة في الإنجليزية والبوسنية/ الكرواتية/ والصربية

الخلاصة:

تركيب أسئلة بأكثر من كلمة استفهامية يختلف كثيرا في اللغة الإنجليزية واللغات البوسنية والكرواتية والصربية من حيث عدد صيغ الاستفهام في بداية الجملة، ومن حيث ترتيب تلك الصيغ، هل هو ترتيب صارم وفق أولوية محددة أم هو حر؟ وموضوع هذا البحث الأساسي هو التحليل التقابلي لأسئلة بأكثر من كلمة استفهامية في لغتين مذكورتين في حدود البحث النظري بطريقة مينيماлизام في النحو التحويلي التوليدي. و ينطلق ذلك أولا من أن هذه الأسئلة في كلتا اللغتين تحلل في منظار "CP" ما هو عكسي بتحليل بوشكوفوتش (1997, 1998Bošković) وفيه أنواع الأسئلة بأكثر من كلمة استفهامية في اللغة البوسنية والكرواتية والصربية أي أنه في حال الأسئلة لم يقدم فيها المؤسس C مرثيا، يمكن أن تحلل كصيغ "AgrsP". وفي تحليل الأسئلة بأكثر من كلمة استفهامية في اللغة الإنجليزية ينطلق من فرضية أن صفات نحوية للمؤسس C (في بداية الأسئلة) تكون كافية إذا وجدت ولو كلمة استفهامية واحدة في محيطه، والصيغ الاستفهامية الأخرى لا ينبغي أن تكون في بداية الجملة. وفي تحليل الأسئلة متعددة الجوانب في البوسنية والكرواتية والصربية ينطلق من فرضية أن هناك صيغا استفهامية تملك علامة نحوية مجردة في المؤشر (u Foc)، ما عدا المعنوية أي المؤشر الاستفهامي الدلالي (iWh) الذي

هو سبب تحركه في حدود الصيغة - التركيز (FP) التي توجد بين الصيغ CP و TP. ومع هذا التحرك إحدى الصيغ الاستفهامية تتحرك دائما في نقطة (Spec-CP).

الكلمات الأساسية: أسئلة بأكثر من كلمة استفهامية, wh - صيغ, wh - تحركات, تركيز التحرك, شرط التفوق, (WH) و (Foc) مؤشرات